

3. Data a informace o českém průmyslu využitelná v humánně-geografickém výzkumu

První seriózní informace o rozmístění manufaktur a větších průmyslových závodů na území ČR pocházejí z roku 1780. Za celou republiku existují údaje o počtu průmyslových závodů, podle v té době existujících obchodních komor, také z roku 1841 a 1902. V roce 1902 byl na území tehdejšího celého Rakouska zjišťován poprvé i počet pracovníků výrobních živností v obchodních komorách a z publikovaných údajů byl proveden odhad počtu pracovníků zpracovatelského průmyslu až do úrovně politických okresů. Zaslouhou K. Engliše bylo velmi podrobně analyzováno území Českého království. Englišova práce (1907) byla pro svou kvalitu používána ještě v dalších desetiletích, neboť další šetření se na našem území uskutečnilo až v roce 1926. Údaje o počtu průmyslových závodů z let 1780, 1841 a 1902 byly využity při konstrukci historických tematických map, které byly součástí Atlasu československých dějin (1965). V tabulkové formě jsou údaje prezentovány také v publikaci J. Mareše (1976). Analyzovanými územními jednotkami byly v tomto případě území obchodních komor a politických okresů z roku 1900 (na území dnešní ČR se jednalo o sedm obchodních komor se sídly v Praze, Českých Budějovicích, Plzni, Liberci, Brně, Olomouci, Opavě a 132 politických okresů).

Sčítání továrního průmyslu v roce 1926 se týkalo pouze větších průmyslových závodů, tj. závodů s více jak 18 zaměstnanci. Publikované výsledky obsahují ucelené informace v odvětvovém a územním členění nejen o počtu závodů a počtu zaměstnanců, ale také i o velikosti koňských sil strojů dodávajících mechanickou energii pracovním strojům. Větší průmyslové závody byly v rámci jednotlivých odvětví tříděny podle velikosti (na základě počtu zaměstnanců). Geografická veřejnost byla s výsledky seznámena prostřednictvím čtyř článků K. Malíka, které byly publikovány v letech 1929 a 1930 ve Sborníku ČSSZ (tovární průmysl v přirozených oblastech Československa podle dosavadních výsledků sčítání větších závodů). Některé výsledky šetření byly zveřejněny ve IV. Statistické příručce republiky Československé z roku 1932, která byla posledním předchůdcem pravidelné Statistické ročenky (vydávané u nás v letech 1934 až 1938).

Dne 27. května 1930 bylo na území Československa provedeno podrobné sčítání živnostenských závodů. Výsledky tohoto šetření byly rozhodující databází pro zpracování tematických map průmyslu našeho prvního národního atlasu (Atlas republiky Československé, Orbis, Praha, 1935). Jednalo se především o údaje o zaměstnanosti. Sčítání umožnilo konstruovat mapy dílčích odvětví průmyslu nejen za soudní okresy, ale v některých případech také za jednotlivé obce. Z celkového počtu 55 mapových listů atlasu bylo 10 věnováno problematice průmyslu. Kromě údajů ze sčítání živnostenských závodů byly v oddíle průmysl využity i další zdroje informací: statistiky elektráren (1913 a 1919 – 1928), data ministerstva veřejných prací o elektrizaci obcí, výrobní statistiky hornického a hutnického průmyslu dle stavu v roce 1929 a výrobní a produkční statistiky zemědělského průmyslu za sezónu 1928/1929.

Základní databází pro mapy průmyslu našeho druhého (posledního) národního atlasu (Atlas Československé socialistické republiky, ÚSGK, Praha, 1966) byly údaje zjišťované zvláštními šetřeními Státní plánovací komise (SPK). Jednalo se o šetření týkající se také počtu pracovníků místně odloučených průmyslových provozoven národního (ústředně řízeného), místního a družstevního průmyslu k 30. 6. 1959. Původně zjištěná data pak byla prověřena podle dalšího zvláštního šetření SPK o průmyslu (informačně rozsáhlejšího), k 31. 12. 1960 a upravena tak, aby se pro hodnocení vývoje stala srovnatelná s rokem 1930. Atlas ČSSR byl složen z 58 samostatných mapových listů a 9 jich bylo věnováno problematice průmyslu.

Kromě údajů SPK autoři využili i některých dalších informací o československém průmyslu. Především šlo o data Ústřední správy energetiky a Energetického ústavu (elektrická energie na konci roku 1962), Ministerstva paliv a Ústředního geologického úřadu (těžba uhlí, nafty a zemních plynů) a blíže nespecifikované údaje Geografického ústavu ČSAV. Pro hodnocení vývoje průmyslu v letech 1930 až 1960 posloužily jako základ předběžná data o větších průmyslových závodech některých průmyslových skupin podle sčítání živnostenských závodů v roce 1930 publikovaná K. Malíkem v letech 1932 a 1935. Údaje o zaměstnanosti v průmyslu podle odvětví (skupin) byla publikována pouze do úrovně soudních okresů. Tyto však nerespektovaly nové administrativní hranice okresů z roku 1960, takže hodnocení změn průmyslu jako celku či jednotlivých odvětví v období let 1930 – 1960 vycházelo z administrativního členění v roce 1930. Zpracovatelé map museli provést jisté korektury vedoucí k souladu při vymezení odvětví průmyslu, neboť v roce 1930 existovala jiná odvětvová klasifikace než tomu bylo o třicet let později. Změny v rozmístění průmyslu byly znázorněny za následující odvětví: těžký průmysl (paliva a energetika), hutnictví, kovoprůmysl, papírenství, chemický průmysl, potravinářství, dřevozpracující průmysl, textilní průmysl, oděvní a obuvnický průmysl, průmysl kamene a zemin a průmysl sklářský. Kromě uvedených 11 map hodnotících změny v letech 1930 – 1960 obsahuje atlas i mapu „Výstavba a rekonstrukce strojírenských závodů v letech 1946 – 1960“. Změna v rozmístění každého z výše uvedených odvětví je hodnocena pomocí indexu vývoje zaměstnanosti 1960/1930.

Česká statistika po roce 1960 užívala podobně, jako tomu bylo ostatně také v jiných zemích, více zdrojů dat. Většina z nich však byla využívána i pro další účely, než by bylo pouhé poskytování informací o stavu a struktuře zaměstnanosti v průmyslu. Své specifické místo měla pravidelně, v desetileté periodicitě, u nás prováděná sčítání lidu, domů a bytů. Jejich výsledky byly v oblasti zaměstnanosti využívány především pro dlouhodobé, podrobné strukturální pohledy a analýzy.

V nedávné minulosti byl základním zdrojem informací o zaměstnanosti v průmyslu, v krátkodobé čtvrtletní a roční periodicitě (ve vybraných odvětvích i měsíční), systém podnikového výkaznictví. Tento systém navíc doplňovaly každý rok sestavované bilance zdrojů a rozdělení pracovních sil, využívající též některé další, převážně administrativní zdroje dat (za svobodná povolání, za samostatně činné osoby, za placené funkcionáře národních výborů apod.). Systém podnikového výkaznictví v daných podmínkách plně vyhovoval. Výkaznictví bylo vzhledem ke značné velikosti podniků, a tím i jejich nepřilíživému počtu vyčerpávající, s přijatelnou věrohodností vykazovaných dat, navíc s přímými vazbami na výkony, mzdové a ostatní podnikové náklady. Ke slušné úrovni podnikového výkaznictví přispívala také evidence podrobných metodických pokynů ústředních statistických orgánů, upravujících nejen obsah, ale v určité době i formu podnikové evidence a systém kódování dat pro účely automatického zpracovávání podnikových výkazů.

V případě průmyslu se nejednalo pouze o roční výkaz o práci (Práce 3-01) či čtvrtletní výkazy o práci (Práce 3-04), které vyplňovaly všechny organizace, ale také o výkaz Prům 5-01 „Roční výkaz o základních údajích za provozovny průmyslových podniků“. Tento výkaz obsahoval údaje nejen o počtu pracovníků a mzdových prostředcích, ale také řadu dalších informací týkajících se výroby, investic, spotřeby energií a vody, produkce jednotlivých druhů emisí, a to za všechny místně odloučené provozovny. Zjištěné údaje Český statistický úřad (ČSÚ) poskytoval bezúplatně k vědeckovýzkumným účelům. Informace z ročního výkazu o práci ČSÚ sám zpracovával do úrovně okresů a zveřejňoval v publikaci „Pracovníci a mzdové fondy socialistického sektoru národního hospodářství v krajích a okresech podle odvětví národního hospodářství v ČSR“.

Období ekonomické transformace po politických a společenských změnách roku 1989 však velmi rychle toto, pro naši statistiku průmyslu „idylické“ období, ukončilo. Vznik soukromého sektoru byl na jedné straně doprovázen štěpením dřívějších velkých státních podniků na menší jednotky. Na straně druhé rozvíjející se sektor drobných soukromých podnikatelů (fyzických osob) brzy znamenal, při tehdejších metodách zjišťování a zpracování dat, prakticky nezvládnutelný počet jednotek (v té době bez jakékoliv zpravodajské povinnosti). Česká statistika na tuto skutečnost reagovala přijetím dvou základních opatření, která měla úzkou návaznost na zkušenosti zemí s vyspělou statistikou práce v systému tržního hospodářství. Prvním mělo být zdokonalení systému podnikového výkaznictví s využitím různých dopočtových metod za malé podniky a druhým bylo zavedení zcela nového druhu zjišťování – výběrových šetření pracovních sil (VŠPS), prováděných čtvrtletně u domácností a postihujících v zásadě (s určitými výhradami) plnou zaměstnanost v české ekonomice.

První avizované opatření české statistiky nedosáhlo adekvátních výsledků, neboť data o zaměstnanosti podle jednotlivých odvětví byla na okresní úrovni oficiálně publikována pouze do roku 1996 („Zaměstnanost v civilním sektoru národního hospodářství podle krajů a okresů ČR“) a poté ČSÚ od dalšího zveřejňování dat o zaměstnanosti a její struktuře upustil (nezvládnutí dopočtových metod). Zavedení výběrových šetření pracovních sil se na druhé straně osvědčilo a v současné době jsou u nás k dispozici data odpovídající platným mezinárodním standardům Eurostatu a Mezinárodní organizace práce (ILO). Význam dat zjišťovaných výběrovými šetřeními však není pro regionálně geografický výzkum velký, neboť poskytují údaje o zaměstnanosti pouze do úrovně krajů. Výběrový soubor v ČR zahrnuje více než 26 tis. bytů (asi 0,7% trvale obydlených bytů), v nichž je šetřeno více než 70 tis. respondentů všech věkových skupin. Z nich je téměř 60 tis. ve věku 15 a více let. Tento rozsah souboru umožňuje získat spolehlivé odhady charakteristik trhu práce na úrovni republiky a s relativně dostatečnou spolehlivostí i odhady krajských hodnot (14 krajů). Výsledky VŠPS statistika publikuje od počátku roku 1993 čtyřikrát ročně. V publikacích však chybí podrobné členění pracujících do jednotlivých odvětví průmyslu.

V současnosti jediná publikace ČSÚ poskytující informace o struktuře zaměstnanosti do úrovně okresů („Evidenční počet zaměstnanců a jejich mzdy v krajích a okresech ČR“ - vychází každoročně) uvádí pouze data za celý průmysl a ne za jeho jednotlivá odvětví. Kladem této publikace je, že údaje jsou vykazovány tzv. pracovištní metodou, tzn. v těch okresech, kde mají zaměstnanci svá skutečná pracoviště a ne pouze sídlo podniku. Všechna pracoviště jsou zařazována do toho odvětví hospodářství, do kterého náleží celý vykazující ekonomický subjekt svou hlavní činností. Údaje jsou získávány zpracováním statistického výkazu Práce 3-01, avšak v případě průmyslu pouze za podnikatelskou sféru bez malých podniků (do 20 zaměstnanců) a soukromých podnikatelů. Za průmysl ČR je podchyceno asi 80% pracovníků, za celé národní hospodářství ČR asi dvě třetiny pracovníků. Z uvedeného plyne, že v současnosti u nás neexistují objektivní údaje o struktuře zaměstnanosti podle odvětví NH ani na úrovni dnešních okresů, o menších územních jednotkách již nelze vůbec hovořit. Na okresní a krajské úrovni nejsou k dispozici žádné údaje o struktuře zaměstnanosti podle dílčích odvětví průmyslu. Tyto jsou dostupné pouze za celou republiku a svůj odhad ČSÚ každoročně zveřejňuje v publikaci „Časové řady základních ukazatelů statistiky práce“.

Některá výzkumná pracoviště, která se zabývají regionální strukturou zaměstnanosti se pokouší odhadnout počet pracovníků v jednotlivých odvětvích pomocí „Registru ekonomických subjektů“. Ten mimo jiné obsahuje i informaci o počtu pracovníků v každém ekonomickém subjektu, ale pouze v zakódované podobě (kód znamená interval, např. 1 - 5

pracovníků, 6 - 9 pracovníků, atd., se vzrůstajícím počtem pracovníků se interval logicky rozšiřuje). Rada odborníků si však neuvědomuje, že data jsou publikována za celý podnik a není vůbec přihlíženo ke konkrétnímu místu pracoviště. Český statistický úřad pracuje v ekonomických statistikách dosud pouze s jednotkou typu „podnik“, která je ztotožněna s jednotkami typu „Legal Unit“ a „Enterprise“. V současné době ČSÚ však již připravuje zavedení dalších dvou typů statistických jednotek: „činnostní jednotka“ - Kind of Aktivitý Unit (KAU) a „místní jednotka“ - Local Unit (LU), za které jsou rovněž v Evropské unii v některých případech požadovány regionálně členěné údaje. Zjišťování za tyto jednotky chtěl ČSÚ provádět nejpozději v roce 2003 (J. Kux, 1999). Bohužel, povodně v roce 2002 paralyzovaly činnost ČSÚ, takže uvedené zjišťování bylo odloženo na pozdější dobu.

Česká statistika má poměrně chabé informace o zaměstnanosti v podnikatelských subjektech s méně než 20 zaměstnanci. Je zřejmé, že v ČR bude nutno realizovat census malých a středních podniků, podobně jako tomu bylo v sousedním Slovensku na počátku roku 2002. Census v SR byl spolufinancován z prostředků PHARE a na jeho realizaci se podíleli experti ze zemí Evropské unie. Získané údaje z cenzu by mohly být zdrojem podkladů pro kvalitnější tvorbu analýz a politik týkajících se podnikatelského prostředí v průmyslu. Výsledky šetření by bylo možné použít i pro vytvoření referenčního registru, který by měl integrovat údaje z různých administrativních zdrojů, čímž by se v budoucnu mohla částečně odstranit potřeba nákladného a náročného získávání informací přímo od podnikatelských subjektů.

K významným změnám v zaměstnanosti v průmyslových subjektech začalo v ČR docházet již na počátku devadesátých let. Některé průmyslové subjekty se štěpily, část podniků uvolňovala přebytečné pracovníky, zejména z vedení podniků i dílčích závodů a o něco později měla vliv na vývoj zaměstnanosti především privatizace státního sektoru ekonomiky. V této době začínaly vznikat první programy rozvoje okresů a mikroregionů. V první fázi se jednalo o problémové regiony, buď strukturálně postižené nebo hospodářsky zaostávající. Veřejné správě chyběly údaje o vývoji zaměstnanosti v jednotlivých územích, a proto požadovala na zpracovatelích programových dokumentů zjištění objektivních údajů o zaměstnanosti a její struktuře. Protože Český statistický úřad žádné aktuální informace o počtu pracovníků a jejich vývoji neposkytoval (ochrana individuálních dat), zpracovatelé byli nuceni organizovat v jednotlivých územích dotazníková šetření. Jejich cílem však nebylo získat jenom údaje o počtu zaměstnanců za různá časová období či záměrech vedení společností týkajících se zaměstnanosti v nejbližším období, ale dotazníková šetření byla pojata daleko širěji. V dotaznicích byly kladeny průmyslovým subjektům otázky na rok založení, způsob privatizace, akcionářskou strukturu, organizační strukturu, zaměření výroby (včetně nejdůležitějších výrobků), finanční ukazatele (obrat, hospodářský výsledek), exportní výkonnost, bariéry v podnikání atd. Šetření byla prováděna v různých obdobích, takže nemohla být základem rozsáhlejšího informačního systému za větší územní celek než byl např. kraj.

Nedostatek informací o měnícím se podnikatelském prostředí byl v ČR impulsem pro vznik společností, které se zaměřily na tvorbu katalogů firem (např. ABC českého hospodářství, InformKatalog, atd.). Z jednotlivých katalogů nejlepší úroveň (měřeno objektivitou informací) postupně dosáhl katalog společnosti Hoppenstedt Bonnier s názvem „Významné podniky České republiky“. Katalog vycházel od roku 1995 každoročně v knižní podobě, v současnosti je vydáván pouze v CD verzi. Obsahuje více než 20 tis. firemních profilů, které zahrnují adresu, telefon, fax, e-mail, homepage, obory činnosti, IČO, DIČ, bankovní spojení, akcionářskou strukturu, složení představenstva a dozorčí rady, jméno ředitele, podrobný popis činnosti, export - import, provozovny - místo, kapitál, počet zaměstnanců - vývoj za poslední

roky, obrat a hospodářský výsledek také ve vývoji, členství v komorách a asociacích, certifikace. Údaje z tohoto katalogu lze využít v regionálním geografickém výzkumu, ale pouze jako sekundární zdroj, neboť řada velkých zaměstnavatelů do katalogu není zahrnuta, a také některé údaje o počtu zaměstnanců i hospodaření subjektů neodpovídají realitě. Za největší nedostatek z hlediska geografického výzkumu však lze považovat skutečnost, že katalog neregistruje detašovaná pracoviště subjektů či skutečné místo podnikání (v mnoha případech adresa sídla subjektu není totožná s místem podnikání).

Na katedře geografie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně vyvstala potřeba objektivních dat o zaměstnanosti v průmyslu do úrovně obcí, a to v souvislosti s řešením již zmiňovaného rozvojového projektu „Geografické aspekty transformace českého průmyslu“ v roce 1999, částečně financovaného z prostředků Fondu rozvoje vysokých škol. Vzhledem ke skutečnosti, že v současné době mají u nás nejlepší přehled o rozmístění ekonomických subjektů (včetně počtu zaměstnanců) okresní úřady práce (ÚP), obrátila se katedra na monitorovací oddělení jednotlivých ÚP za účelem získání informací o všech zaměstnavatelích s 20 a více pracovníky. V některých případech se ukázalo, že úřady práce neměly přesné údaje o zaměstnanosti, a proto je bylo nutné opravit a doplnit, a to za využití jiných informačních zdrojů. Základním z nich byl přímý kontakt (většinou písemný a telefonický) s jednotlivými subjekty. Při objektivizaci údajů o zaměstnanosti v průmyslu byly využity také další informační zdroje:

- a) www aplikace ARES Ministerstva financí ČR, která obsahuje:
 - RES - Registr ekonomických subjektů (ČSÚ),
 - Obchodní rejstřík (Ministerstvo spravedlnosti ČR),
 - Rejstřík živnostenského podnikání (Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR),
 - Registr plátců DPH (Ministerstvo financí ČR),
- b) telefonní seznam Českého Telecomu (www aplikace),
- c) informační katalogy,
- d) výroční zprávy ekonomických subjektů,
- e) odborný tisk, včetně ekonomických příloh denního tisku.

Úsilí katedry geografie o vybudování objektivního informačního systému o českém průmyslu bylo završeno prací Výzkumného centra regionálního rozvoje Masarykovy univerzity v Brně (VCRR), které vzniklo z iniciativy tří fakult, a to přírodovědecké, ekonomicko-správní a sociálních studií. VCRR provedlo řadu podrobných průzkumů o rozmístění zaměstnanců a jejich odvětvové struktuře v celé České republice. Průzkum umožnil vytvoření databáze činných ekonomických subjektů, lokalizovaných až do úrovně obcí (včetně rozmístění detašovaných pracovišť) poprvé k 31. 12. 1999. Databáze je každoročně aktualizována k 31. prosinci. Kromě samotných pracovníků centra a studentů Masarykovy univerzity ji nejvíce využívají odbory regionálního rozvoje, které byly zřízeny na krajských úřadech, případně další zájemci zabývající se problematikou regionálního výzkumu.

Autor habilitační práce věnuje mimořádnou pozornost restrukturalizaci českého průmyslu po roce 1989. Při hodnocení změn ve struktuře zaměstnanosti se opíral o údaje ČSÚ z roku 1989. Šlo o část údajů pocházejících z výkazů Prům 5-01 (viz výše) k 31.12.1989. Konkrétně se jednalo o počty pracovníků za provozovny podniků ústředně řízeného průmyslu. Kromě toho údaje o počtu zaměstnanců ve výrobních v družstevním průmyslu byly čerpány z databáze Českého svazu výrobních družstev publikovaných pod názvem „Výrobní družstva v České socialistické republice k 30.6.1989“. Dalším zdrojem informací byly publikace ČSÚ, a to

„Pracovníci a mzdové fondy socialistického sektoru národního hospodářství v krajích a okresech podle odvětví národního hospodářství v ČSR za rok 1989“ a „Bilance zdrojů pracovních sil a jejich rozdělení za ČSR a jednotlivé kraje k 31. 12. 1989 (definitivní údaje)“. Je však potřebné zdůraznit, že ne ve všech případech odpovídala publikovaná data skutečnosti. Do bilance nebyly zahrnovány ty osoby, které byly uváděny pod názvem „neplánované složky“. Přitom nešlo pouze o ozbrojené složky nebo o zaměstnance aparátu a zařízení KSČ, ale také zaměstnance Československého uranového průmyslu (ČSUP). Uranový průmysl na konci roku 1989 zaměstnával více než 30 tis. osob, nejvíce v okresech Příbram (11,3 tis.osob), Česká Lípa (6,8 tis.), Žďár nad Sázavou (3,4 tis.) a Tachov (2,6 tis.). Aby analýza hodnocení změn po roce 1989 byla korektní, byli pracovníci ČSUP připočtení k pracovníkům průmyslu vykazovaných bilancí k 31.12.1989.

Údaje ČSÚ o zaměstnanosti publikované v pozdějším období však již nejsou pro analýzu změn struktury zaměstnanosti vhodné. Základní výkaz statistiky práce P3-01 zůstal sice zachován, ale od roku 1990 ho již nemusely vyplňovat malé podniky. Ty však nebyly v průběhu devadesátých let vymezeny stejně. Do roku 1994 za malé podniky byly považovány ekonomické subjekty, které zaměstnávaly méně než 25 pracovníků, v letech 1995 a 1996 méně než 100 pracovníků. V obou letech však hranice malého podniku nebyla stanovena jednotně pro všechna odvětví. Zatímco pro průmyslová odvětví bylo hranicí 100 pracovníků, ve stavebnictví to bylo pouze 25. V zemědělství hranice malého podniku nebyla stanovena počtem zaměstnanců, ale velikostí obhospodařované půdy. Výkaz P3-01 vyplňovaly pouze zemědělské podniky obdělávající nejméně 1000 ha zemědělské půdy. Teprve od roku 1997 došlo u podnikatelských subjektů ke sjednocení hranice, a to na 20 pracovníků. Statistický výkaz P3-01 v období let 1990 - 1997 vyplňovaly tedy tyto ekonomické subjekty:

1) podnikatelské subjekty

- od roku 1990 se 100 a více zaměstnanci,
- od roku 1992 s 25 a více zaměstnanci (v průmyslu, obchodě, pohostinství a ubytování v letech 1995 a 1996 se 100 a více zaměstnanci, v zemědělství viz. výše),
- od roku 1997 s 20 a více zaměstnanci,
- v odvětví peněžnictví a pojišťovnictví bez ohledu na počet zaměstnanců,

2) nepodnikatelské subjekty

- všechny (tedy i malé) organizace plně nebo částečně financované ze státního či místního rozpočtu a instituce, které nehospodaří za účelem zisku (např. veřejně prospěšné instituce).

Soubor podnikatelských a nepodnikatelských subjektů, které vyplňují výkaz P3-01 zůstává od roku 1997 neměnný (subjekty s 20 a více pracovníky).

Před vyhodnocením změn ve struktuře zaměstnanosti po roce 1989 v jednotlivých územích (okresech a krajích) bylo nutno doplnit a opravit údaje pocházející z bilance pracovních sil k 31.12.1989, a také údaje o zaměstnanosti v provozovnách ústředně řízeného průmyslu. Většina oprav byla spojena s přechodem na novou klasifikaci ekonomických činností. Český statistický úřad do konce roku 1991 používal Jednotnou klasifikaci odvětví národního hospodářství (JKONH). Tato klasifikace členila průmysl na 19 odvětví a 81 pododvětví. Průmyslovým odvětvím a pododvětvím se rozuměl soubor podniků, které vyráběly průmyslové výrobky se stejným ekonomickým určením, při jejichž výrobě byly použity stejné druhy surovin a materiálů nebo stejné technologické postupy. Vyráběl-li podnik výrobky patřící do několika odvětví, byl řazen do toho odvětví, které kvantitativně převažovalo. Tento

princip byl sice zachován i v nové odvětvové klasifikaci platné od 1.1.1992, ale vymezení průmyslových odvětví se v některých případech změnilo.

Odvětvová klasifikace ekonomických činností (OKEČ) dělí průmysl na 17 dílčích odvětví, která jsou sdružena do tří základních odvětví, a to těžba surovin, zpracovatelský průmysl a výroba a rozvod energií a vody. Nová klasifikace OKEČ je identická s mezinárodní typovou klasifikací odvětví (ISIC) a Statistickým úřadem OSN byla doporučena všem tranzitivním ekonomikám, které ji včetně ČR přijaly. Aby šlo porovnávat data o zaměstnanosti z roku 1989 s daty novějšími, musel být ke každému podniku, závodu a provozovně z roku 1989 přiřazen kód odvětví odpovídající nové odvětvové klasifikaci. I když byl sestaven převodník odvětví, pododvětví a oborů z JKONH do OKEČ, v některých případech přesuny průmyslového subjektu z jednoho odvětví do druhého musely být provedeny ručně, neboť např. vymezení strojírenského průmyslu v roce 1989 bylo širší, na druhé straně vymezení elektrotechnického průmyslu užší atd.. Největší rozdíl ve staré a nové klasifikaci byl ve vymezení dřevozpracujícího průmyslu. Podle OKEČ do dřevozpracujícího průmyslu již nepatří výroba nábytku.

Realizované hodnocení vývoje zaměstnanosti a její struktury se v habilitační práci opírá nejen o data ČSÚ, ale také o údaje získané dotazníkovým šetřením a údaje poskytnuté úřady práce o subjektech s 20 a více pracovníky. Tyto jsou součástí Informačního systému o českém průmyslu ve Výzkumném centru regionálního rozvoje. Kromě toho autor habilitace provedl kvalifikované odhady zaměstnanosti i v souboru ekonomických subjektů s méně než 20 pracovníky do úrovně krajů, okresů, správních obvodů obcí s rozšířenou působností (tzv. malých okresů) a spádových obvodů pověřených obecních úřadů. Při odhadech zaměstnanosti v subjektech s malým počtem pracovníků je využíván Registr ekonomických subjektů spravovaný Českým statistickým úřadem (ČSÚ). Pro jednotlivé velikostní skupiny subjektů používá (na základě výběrového šetření realizovaného na území celé ČR) koeficienty vyjadřující průměrný počet zaměstnanců pro danou velikostní skupinu ekonomických subjektů. Např. pro velikostní skupinu subjektů s 10 až 19 zaměstnanci byl tento koeficient stanoven ve výši 13,5 zaměstnanec. Počet subjektů v daném odvětví či pododvětví v územní jednotce je pronásoben tímto koeficientem, takže lze odhadnout i počet zaměstnaných ve všech velikostních skupinách podniků do 20 zaměstnanců. Aby odhad byl co nejpřesnější, využívají se i některé další informace, jako např. údaje o počtu pracovních povolení udělených cizím státním příslušníkům, údaje o počtu zaměstnávaných občanů ze Slovenska, údaje Ministerstva průmyslu a obchodu o počtu živnostenských oprávnění vydaných cizincům, údaje ČSÚ o vyjížděcí a dojížděcí za prací.

Při geografickém hodnocení vývoje průmyslu, jeho struktury či koncentrace, diverzifikace, specializace apod. se nejvíce využívají data opírající se o údaje o zaměstnanosti. Specifickým problémem jsou data o dojížděcí do průmyslu, která mají svou nezastupitelnou roli při řešení problematiky vymezení průmyslových regionů. V daleko menší míře jsou geografie využívány ekonomické ukazatele, jako jsou výroba zboží, výsledky hospodaření, export, import, a to zejména pro jejich nesnadnou dostupnost pro menší územní celky než je území celého státu.